

14 oktober 2009

Duinse Polders, Blankenberge

63STE VLAAMSE SOCIALE WEEK

IN STAAT TOT HERSTEMMEN

Naar een nieuwe rol van de overheid

Jan Renders, algemeen voorzitter ACW

De Vlaamse sociale weken behoren tot het waardevol erfgoed van onze beweging. Een erfgoed dat wij koesteren, onderhouden en aanpassen aan de verwachtingen van de tijd.

De eerste Vlaamse Sociale Week vond plaats in Leuven in 1908. Met een jaar vertraging vierten we dus vandaag het eeuwfeest. Daar klinken we straks op.

De eerste Vlaamse Sociale Weken werden, onder impuls en de leiding van de dominicaan Pater Rutten georganiseerd door het Algemeen Secretariaat der Christene Beroepsverenigingen, in zekere zin de voorloper van het in 1912 opgerichte ACV.

Het was dus geen toeval dat het ACV in 1913 de organisator werd van de VSW.

Pas in 1927 nam het ACW definitief deze verantwoordelijkheid op zich.

Zowel naar vorm als naar inhoud heeft de VSW een belangrijke evolutie doorgemaakt.

Maar steeds is het een bijeenkomst geweest van reflexie over de samenleving, over onze beweging zelf.

Met telkens de centrale vraag: hoe moeten we ons in denkbeelden, in strategie en in acties aanpassen om onze doelstelling te bereiken.

Een doelstelling die na een eeuw nog dezelfde is: zorgen voor een sociaal-rechtvaardige, solidaire en hartelijke samenleving

Onder het motto 'in staat tot herstemmen' hebben wij gedurende twee dagen nagedacht over de rol van de overheid. En deze vraagstelling toegepast op drie moeilijke, maar belangrijke maatschappelijke debatten: de economie, de multiculturele samenleving en de relatie tussen politiek en media.

Bij discussies over de rol van de overheid, voelden wij ons tot voor kort in het kamp van de eenzamen. In het kamp van degenen die in vele discussiefora conservatisme verweten werd. Niet bij de tijd. Aftands. Passé.

Want in het zo vaak gepredikte neo-liberale gedachtegoed was de vrije markt zaligmakend. De rol van de overheid moest worden beperkt, de overheidsinmenging worden teruggedrongen.

Liberalisering, deregulering, commercialisering: dat waren de kernwoorden.

Al die tijd roeiden wij tegen de stroom in. Waren we tegendraads. Door voortdurend het belang van de overheid sterk in de verf te zetten. Door steeds te wijzen op de gevaren van deregulering en privatisering. Door herhaaldelijk voorstellen te doen over een meer democratische invulling van de rol van de overheid.

Maar ook door de kracht van een sterk middenveld te blijven benadrukken. Want een sterke democratie is een democratie met grote betrokkenheid van de samenleving.

Met de financiële en economische crisis, die een goed jaar geleden uitbrak, werd de tonaliteit in de debatten anders: opeens hoorden we spreken over méér controle, over méér regulering van de markt, over het belang van de overheid.

Personen en organisaties van wie we het nooit zouden gehoopt hebben gingen meedenken over de opheffing van het bankgeheim, over de aanpak van de fiscale paradijzen, de exuberante bonussen van de topmanagers.

Thema's die tot een jaar geleden onbespreekbaar waren, liggen nu op de politieke tafels. Het blinde geloof in de zelfregulering van de markt heeft een uppercut gekregen.

Wij hoeven op dit punt niet van discours te veranderen: wij hebben steeds gezegd dat de overheid een belangrijke waarborg is en blijft voor het behoud van de rechten en zekerheden van de burgers, van de werknemers.

Wij hebben steeds herhaald dat via de sociale zekerheid, via de fiscaliteit, via sociale correctiemechanismen de overheid zorgt voor sociale bescherming, voor herverdeling, voor sociale samenhang, voor economische stabiliteit ook.

Afgelopen weken, bij de discussies over de begroting, hebben we ons dikwijls geërgerd als het ging over de vraag of de inspanningen nu uit meer inkomsten of uit minder uitgaven moesten bestaan. Telkens als er nieuwe inkomsten of nieuwe vormen van belastingen worden gesuggereerd steigert de politieke rechterzijde: dan neemt zij ogenschijnlijk de verdediging op van de zwakke burger, die door de overheid gepluimd wordt.

Zij pleiten dan voor besparingen. Alsof besparingen geen nefaste gevolgen zouden hebben voor die burger die zij pretenderen te willen beschermen.

Waar de overheid kan besparen, zonder de kwaliteit van de geboden dienstverlening te vermindern, kunnen wij natuurlijk mee in het debat treden.

Maar laat ons niet te naïef zijn. Besparingen treffen vaak de kwetsbare mensen, de mensen die minder luid en minder krachtig kunnen protesteren.

Het zijn vaak de mensen die aangewezen zijn op sociale bescherming. Mensen die belangrijke gemeenschapsdiensten niet meer of duurder zullen aangeboden krijgen. Het zijn mensen die hun werk verliezen of niet aan werk geraken, met alle gevolgen voor hun koopkracht, hun onzekerheid voor de toekomst, hun zelfrespect.

Wat de rechts-liberalen met hun redenering –niet belasten, wél besparen- doen, is populistisch inspielen op een egocentrische houding: “maatregelen die mij niet raken, die deren me niet”.

Dat is niet óns verhaal. Onze beweging wil verantwoordelijkheid stimuleren, wil solidariteit in de hand werken. Wij moeten blijven zeggen dat de reflex van alleen zorg voor eigenbelang tot sociale afbraak leidt en dat dit niet goed is voor eigen toekomst en voor de toekomst van kinderen en kleinkinderen.

Wij moeten de meest kwetsbare mensen blijven verdedigen. Want het meest stuitend aan deze crisis is dat het wéér de zwaksten zijn die dreigen de dupe te worden. Vele mensen verliezen hun job, werkzoekenden – vooral jonge mensen – raken niet of zeer moeilijk aan werk. De sociale zekerheid en de begroting duiken in het rood, waardoor noodzakelijke verbeteringen voor de laagste inkomens en uitkeringstrekkers dreigen uitgesteld of afgesteld te worden.

Terwijl wij hier gisteren goed aan het discussiëren waren over hoe wij de zaken zien, werd in het parlement de regeringsverklaring toegelicht.

Ik ga hier geen gedetailleerde opsomming maken van welke maatregelen we goed of slecht vinden.

Toch vijf bedenkingen bij deze begrotingsronde:

1. Als we de inspanningen die opgelegd worden aan banken en aan kerncentrales mee in rekening brengen, bestaat de begrotingsinspanning voor 2/3de uit inkomsten, voor 1/3de uit besparingen. Dat is –wat ons betreft- een vrij evenwichtige aanpak. Wij hadden de laatste weken in onze contacten met de politiek steeds gehamerd op het behoud van de rechtvaardigheidsagenda, op de vrijwaring van de vervangingsinkomens en de welvaartsvastheid. Wij hebben ook steeds herhaald dat –ook nu niet - mag gespaard worden op ontwikkelingssamenwerking en dat het groeipad naar de 0,7% van het BNP in 2010 moest gehandhaafd blijven. We zijn tevreden, dat mag ook wel eens gezegd worden, dat de regering ons daarin is gevolgd. Maar we hadden wel liever gezien dat langs de inkomstzijde het principe van progressiviteit en belastingen naar draagkracht sterker had doorgewogen. Wij zijn geen tegenstanders van een accijnsverhoging op diesel. Dat is vanuit ecologisch standpunt te verdedigen. Maar die maatregel wordt in de portemonnaie zwaarder gevoeld door de lagere dan door de hogere inkomsttrekkers. In de toekomst moeten dus méér inkomsten gezocht worden die meer inspanningen vragen van de hoge inkomens en vermogens.
2. Op alle niveaus en bij elke genomen maatregel zullen we heel goed moeten waken over de afwentelings-mechanismen. We zullen niet dulden dat werknemers en consumenten nóg eens de rekening zullen betalen van de inspanningen die aan kerncentrales en aan banken worden opgelegd. We zullen het niet nemen dat in de concrete aanpak van de opgelegde besparingen de gewone man en vrouw nog eens gepakt zullen worden. Het wordt trouwens hoog tijd dat we meer transparante krijgen in de energieprijzen. Want ons vermoeden is groot dat de gevraagde inspanning van de energiesector erg ondermaats is. De samenleving mag toch wel weten wat Electrabel verdient aan één kilowattuur elektriciteit, of niet?
3. Alles moet nu ingezet worden op tewerkstelling. Op duurzame tewerkstelling. We treden dan ook de redenering bij dat in de begrotingsaanpak nu géén scherp hakmes mocht gehanteerd worden waardoor op korte termijn de werkloosheid nóg méér zou toenemen. Maar we beseffen goed dat met deze begrotingsronde de gezondheid van de staat, de toestand van de overheid, niet terug in goede conditie is gebracht. Wij vinden het belangrijk dat daar wél aan gewerkt wordt. Omdat wij een sterke overheid nodig hebben. Omdat wij van de overheid betere collectieve diensten verwachten, omdat wij betere sociale bescherming vragen. Omdat wij daarom ook niet willen dat de uitverkoop van de staat wordt verder gezet. Het wordt dus hoog tijd dat denkpistes worden bediscussieerd om – ook en vooral via nieuwe inkomsten – de overheidsfinanciën gezonder te maken. In de voorbereiding van de volgende begrotingen zullen wij de druk opvoeren voor een correcte belastingsinning op basis van het werkelijke inkomen, zullen we een zwaardere bijdrage van de vermogens bepleiten.
4. We sluiten ons volledig aan bij de kritiek van onze vakbond op de zoveelste ingreep, voor 40 miljoen, in het tijdskrediet en de loopbaanonderbreking. Deze besparingen staan totaal haaks op de beleidsdoelstellingen van combinatie van arbeid en gezin en langer werken. Terwijl er wel geld kon gevonden worden voor een totaal onnuttige maatregel als de verlaging van de BTW in de horeca, zonder garanties inzake werkgelegenheid en lagere prijzen.
5. De regering is er de laatste maanden in geslaagd om in een relatief sereen debat enkele heikele problemen aan te pakken, zoals deze begroting, zoals het dossier asiel en migratie. We rekenen er op – in het belang van de politiek zelf – dat ook de discussie rond de staats hervorming eindelijk in een sereen klimaat kan aangepakt worden en tot een goed einde kan gebracht worden.

Het is al meermaals gezegd: de crisis is ook een opportuniteit, een kans om nieuwe denkpistes bespreekbaar te maken.

Maar we moeten niet te vlug victorie kraaien. Want voor we het goed beseffen zitten we weer in een dominant klassiek denkpatroon: zoveel mogelijk economische groei, zoveel mogelijk creatie van welvaart zonder rekening te houden met de sociale en ecologische invalshoeken

Als de crisis ons één zaak heeft geleerd, dan is het dat het tijd is voor ernstige bijsturing. De crisis van vandaag is niet enkel een crisis van banken of van de economie. De systeemfouten zijn niet alleen meervoudig, ze zijn ook van elkaar afhankelijk. De grond van het probleem is het heilige geloof in de ongebreidelde economische groei, zonder stil te staan bij de sociale en ecologische gevolgen ervan. In vele westerse landen is een ontkoppeling vast te stellen tussen inkomensgroei en de verhoging van het welzijn. Vanaf een bepaald niveau maakt toename van inkomen en vermogen niet meer gelukkig. Niet onterecht wordt gewezen op het verontrustend aantal depressies, zelfdodingen, onverklaarbaar geweld en vandalisme, afbraak van het sociale weefsel.

Deze zorgwekkende evoluties vragen om een fundamenteel antwoord.

Er zal niet minder maar wel méér en beter geïnvesteerd moeten worden in onderwijs, gezondheidszorg, armoedebestrijding, huisvesting, publieke nutsvoorzieningen en welzijn.

En er moet voor gezorgd worden dat de inspanningen van de overheid terecht komen bij hen voor wie ze op de eerste plaats bedoeld zijn. Er zal dus sterk moeten ingezet worden op het bestrijden van het matheüseffect. Want té veel voorzieningen die net bedoeld zijn om de scheeftrekkingen in de ongelijke inkomensverdeling van de markt te compenseren, spelen nu onvoldoende in op de behoeften van de meest kwetsbare mensen.

Tijdens deze tweedaagse hebben we gezocht naar hefboomen voor een andere economie, een andere invulling van de groei.

Dat is natuurlijk ook voor óns een uitdaging: want ook wij zitten soms vast in oude denkkaders. Voor vele mensen in onze achterban is verandering niet evident. Dus moeten wij informeren, blijven mobiliseren voor een meer duurzame, meer solidaire wereld. Een wereld met minder ongelijkheid.

Vorige week hoorde ik op de radio Dirk Evers vanuit Kopenhagen, naar aanleiding van het bezoek van president Obama, die toen nog hoopte de Olympische spelen in 2016 in Chicago te krijgen. Toen men Dirk Evers vroeg hoe de Denen zelf verklaren dat zij al jaren eerst staan op de wereldranglijst van de gelukkige mensen, antwoordde hij: de Denen zijn gelukkig omdat zij graag in een egalitair land leven. Niemand te rijk, niemand te arm. Ja, de auto's, ook de alcohol, zijn hier duurder. Ja de huizen zijn hier kleiner, ja de belastingen zijn hier zwaarder en progressiever... En toch zijn de mensen, en precies juist daarom gelukkiger.

Of Dirk Evers daarmee de opinie van alle Denen vertolkte weet ik niet. Maar het is hoe dan ook een interessante invalshoek met een grond van waarheid.

Al heel lang is onze beweging begaan met de zorg voor een rechtvaardige interculturele samenleving.

Rechtvaardig, dat wil zeggen: zorg voor een goed onthaal van vluchtelingen, dat betekent: humane behandeling van nieuwkomers en mensen van een andere etnische afkomst.

Rechtvaardig: dat wil zeggen dat wij deze mensen kansen geven. Toegang verschaffen tot goed onderwijs en vorming, hun intrede op de arbeidsmarkt mogelijk maken.

Rechtvaardig: dat wil ook zeggen dat wij hen kansen geven tot deelname aan het maatschappelijk gebeuren, uitnodigen tot politieke participatie.

Rechtvaardig én actief intercultureel, dat wil zeggen: ontmoeting en uitwisseling, overleg en samenwerking. In wederzijds respect en met wederkerig engagement.

En toch: na twintig jaar multicultureel denken en werken zijn we er niet of onvoldoende in geslaagd om de afstand tussen de diverse bevolkingsgroepen te overbruggen.

Wellicht hebben we de uitdaging onderschat. Migratie en multiculturaliteit kunnen tot grote spanningen leiden.

Samenleven in die context is niet altijd gemakkelijk.

Het probleem is complex. Maar het is flagrant onjuist het probleem te herleiden tot verschillen in cultuur of opvattingen over identiteit en religie. Het probleem is ook en vooral een kwestie van achterstelling, van uitsluiting, armoede en vernedering.

Laat ons ook hierin heel duidelijk zijn: er moet zonder aarzelen gereageerd worden tegen straatgeweld, overtredingen van normen en waarden die wij fundamenteel achten in onze samenleving. Iedereen moet zich voegen naar de wet.

Maar het zien en het aanpakken van deze problemen mag ons niet afbrengen van de overtuiging dat alleen overleg en dialoog een oplossing kunnen bieden.

Polarisering helpt ons niet vooruit.

Het is onjuist de hele moslimbevolking voor te stellen als ondemocratisch en onwillig om zich te integreren.

De meesten onder hen willen een normaal, gelukkig leven leiden zoals de Vlamingen dat hier willen: in een moderne en democratische samenleving. Met toekomst voor hun kinderen en kleinkinderen.

Jean-Marie De Decker heeft dus flagrant ongelijk.

In concrete dossiers blijven wij trouw aan de opties en waarden van ons sociaal project. Zo hebben wij bewust opgeroepen om de heilloze polarisatie rond de hoofddoek te stoppen.

Wij hopen dat in de diverse milieus een diepgaand en evenwichtig overleg met alle betrokkenen kan leiden tot wederzijds gedragen afspraken.

Culturele openheid, sociaal-economische en politieke participatie en diepgaand overleg blijven voor ons de sleutels om hier vooruitgang te maken.

Maar analyses en goede voornemens alleen zijn onvoldoende.

Wij moeten zélf ook meer doen om de kloof te overbruggen.

En daarom hebben wij vorige week op onze ACW-raad beslist om het Internationaal Comité, een belangrijke federatie van migrantenorganisaties als geassocieerd partner in onze rangen op te nemen.

En daarom hebben wij ons voorgenomen om nog méér middelen in te zetten om onze beweging meer kleur te geven. Om de diversiteit te versterken en ervoor te zorgen dat onze organisaties ook meer een spiegel van de samenleving zijn.

In een derde luik hebben we het vandaag gehad over de relatie tussen politiek en media.

Ik stip hier – heel kort - nog drie punten aan:

Eén: politieke partijen en politici hebben een zeer belangrijke verantwoordelijkheid voor het goed werken van onze democratische samenleving.

Dat is natuurlijk een open deur intrappen. Maar tegelijkertijd kunnen we er niet genoeg nadruk op leggen. We hebben in binnen- en buitenland genoeg politici die van politiek een show maken, een clownesk gebeuren, een platvloers spektakel.

Politici en politieke partijen moeten voortdurend werk maken van onze democratie. Televoting, opiniepeilingen, marktenquêtes, populariteitspolls, stemtests en simpele referenda zijn geen ernstige invulling van democratisering.

In zo'n naïeve democratie wordt de burger gewoon een klant en wordt de politiek een product. Onder de mom van zo'n democratisering sluipt de vermarkting van de politiek binnen en kan de politiek zelf geen kracht meer ontwikkelen om de markt sociaal te corrigeren, laat staan te sturen.

In een tijdsclimaat van grote onzekerheid, in een periode dat velen zich machteloos voelen, het vertrouwen verloren hebben, in zo'n momenten verwachten we van politici ook een inspirerend leiderschap. Leiderschap op basis van een maatschappijvisie. Een visie die mobiliseert voor solidariteit en sociale rechtvaardigheid. Leiderschap dat de lange termijn weet ernstig te nemen.

Twee: ook de media zijn toe aan een ernstige bevraging. Zij hebben een grote verantwoordelijkheid. Vele journalisten vervullen hun rol met grote inzet, met liefde voor hun vak en met grote deskundigheid. Zijzelf zijn vaak het slachtoffer van de toenemende commercialisering, van de strijd voor de kijk- of leescijfers, die vaak goede berichtgeving verhindert.

Wij verwachten van de media op de eerste plaats dat ze juiste informatie en goede duiding geeft. Dat zij zich niet beperkt tot het opzoeken van sensatie of het uitvergroten van tegenstellingen. Ook de nuance heeft rechten. Het is niet omdat een gecompliceerde werkelijkheid ons niet bevalt dat we ze moeten herleiden tot simplismen.

Drie: ook wij, sociale bewegingen en middenveldorganisaties, hebben een belangrijke rol in het versterken van de democratie. Wij moeten de vragen en zorgen van de mensen horen en naar boven brengen. We moeten meer oog hebben voor de mensen die minder gemakkelijk van zich laten horen, meer luisteren naar de meest kwetsbare groepen.

Het middenveld moet, meer nog dan nu, de leerschool van de democratie zijn. Daarom moeten wij ook voor vernieuwing openstaan. Moeten ook wij onszelf kritisch bekijken. Moeten ook wij ontgrenzen. En uitmaken waar wij moeten bijsturen om een goede, hedendaagse, aantrekkelijke en op de toekomst gerichte beweging te zijn.

Dat is de uitdaging die wij in ons congres van 24 april van volgend jaar willen aangaan.